

การใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่าง ในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อมและวัดอัมพวาราม จังหวัดปทุมธานี

HABITAT UTILIZATION OF OPEN-BILLED STORK'S NETTING
AT WAT PHAI LOM AND WAT UMPUWARARAM NON-HUNTING
AREA PATHUM THANI PROVINCE

เกรียงศักดิ์ จตุรัสสุกุล^๑

Kriengsak Chaturasuksakul

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่าง ในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อมและวัดอัมพวาราม จังหวัดปทุมธานี ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบองค์ประกอบของชนิดพันธุ์ไม้ในพื้นที่ ตลอดจนลักษณะการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่างและพิจารณาประสิทธิภาพของพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการสร้างรังของนกชนิดนี้ อันจะเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของนกปากห่างต่อไป การศึกษาครั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องชนิดพันธุ์ไม้ที่นกใช้เป็นวัสดุสร้างรัง วางไข่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก สำหรับพันธุ์ไม้ใบกว้างและป่าดิบ จำนวนลำต้อกอสำหรับไข่และจำนวนรังนกที่พบในแต่ละต้น นำข้อมูลทั้งหมดมาประเมินหาเปอร์เซ็นต์การใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่าง ประสิทธิภาพของพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการสร้างรังของนก และหาความสัมพันธ์ระหว่างขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกช่วงต่าง ๆ กับปริมาณรังนกที่พบในพันธุ์ไม้ใบกว้างที่เป็นไม้เด่น ๒ ชนิดคือ ช่อยและมะขามเทศ สำหรับไข่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนลำต้อกอกับปริมาณรังนกที่พบในกอไผ่ขนาดต่าง ๆ กัน

จากการศึกษาพบว่า นกสร้างรังบนกอไผ่มากที่สุดถึง ๕๑.๖๕ เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือช่อยและมะขามเทศ พบนกสร้างรังอยู่ ๑๔.๒๕ และ ๑๒.๒๒ เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ส่วนประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกนั้น พบว่าพันธุ์ไม้ที่ให้ประสิทธิภาพในการสร้างรังของนกปากห่างเรียงลำดับจากสูงสูกไปหาต่ำสุดคือ ไทร สะเดา มะขามเทศ ตะเคียนทอง ช่อย ช่อย กุ่ม สะเดา ตะโกนา ชีเหล็ก กางกระถินณรงค์ ตาล เตาร่าง ทองหลาง ก้ามปู และยาลิปตีส ตามลำดับ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกช่วงต่าง ๆ กับปริมาณรังนกที่พบในพันธุ์ไม้ใบกว้าง ๒ ชนิดคือ ช่อยและมะขามเทศนั้น พบว่ามีแนวโน้มในทำนองเดียวกันคือ ต้นไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกใหญ่ขึ้น จะมีนกสร้างรังมากขึ้นด้วย แต่ในกรณีของไผ่นั้นพบว่าการสร้างรังของนกจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนมากที่สุดเมื่อกอไผ่มีขนาด ๕๔ ลำ แต่เมื่อกอไผ่มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่านี้ การสร้างรังของนกกลับลดลงไป และจากการศึกษานี้พบว่ารังนกได้ถึง ๘๒๕๒ รัง คิดเป็นประชากรทั้งหมด ๒๔,๙๔๕ ตัว

^๑ ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๓

ABSTRACT

Study on habitat utilization of the Open-billed Stork's nesting site was carried out at Wat Phai Lom and Wat Umpuwararam Non-hunting Area, Prathum Thani Province. The aim of this study was to know plant species composition in that area and the preference species for nesting of storks. This basic information was so useful for improving their habitat.

The results showed that the percentage of number of nests built were 51.65, 14.25 and 12.22 percent for *Bambusa* sp., *Streblus asper* and *Pithecellobium dulce*, respectively. Efficiency of trees for nesting of the storks listed from maximum to minimum were *Ficus* sp., *Crudia Chrysantha*, *Pithecellobium dulce*, *Hopea odorata*, *Gmelina arborea*, *Streblus asper*, *Crateva* sp., *Azadirachta indica* and etc. The relationship between size (dbh) and degree of nest abundance for two broad-leaved tree species, *Streblus asper* and *Pithecellobium dulce*, was similar, increased with the increasing of dbh. In case of *Bambusa* sp., the number of nests increased to the maximum as the clump size of bamboo reached 54 culms per clump. The total number of nests counted in the area were of 8,252 nests and the total number the storks living in the area during 1988 and 1989 were of 29,995.

คำนำ

นกปากห่าง (*Anastomus osoitans*) เป็นนกกระสาชนิดหนึ่ง มีแหล่งกระจายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ อินเดีย ศรี-ลังกา บังกลาเทศ ปากีสถาน พม่า ไทย ลาว เขมร เวียดนาม และคาบสมุทรมอินโดจีน (กองอนุรักษ์สัตว์ป่า, ๒๕๒๑ ; บำรุง, ๒๕๒๖ ; โสภาส, ๒๕๒๖ ; บุนผา, ๒๕๒๙ ; Riley, 1953) เคยมีการสันนิษฐานกันว่าเป็นนกประจำถิ่นในประเทศพม่า แต่ยังไม่มีการพบรังนกปากห่างที่นั่นเลย (บุนผา, ๒๕๒๙) สำหรับในประเทศไทยพบกระจายอยู่ทุกภาคทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแม้แต่ภาคใต้ก็เคยมีค้นพบ แหล่งกระจายที่ผู้รายงานไว้ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ราชบุรี เพชรบุรี สงขลา ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สุพรรณบุรี

นครปฐม สิงห์บุรี นครสวรรค์ (บุนผา, ๒๕๒๙) ชัยนาท ชัยภูมิ (สมทบ, ๒๕๒๖) นกปากห่างทำรังและวางไข่ในช่วงฤดูหนาวหรือระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยทำรังรวมกันบนต้นไม้ต่าง ๆ เป็นฝูงใหญ่ โดยเฉพาะที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อมอาจพบนกอื่น ๆ จำพวกนกยางและนกกระสาอาศัยอยู่ด้วย นกปากห่างทำรังอยู่บนต้นไม้ต่าง ๆ เช่น ลำโพง จามจุรี และ กอไผ่ เป็นต้น ในกิ่งหนึ่ง ๆ หรือต้นหนึ่ง ๆ มักจะมีนกทำรังอยู่เป็นจำนวนมาก รังเป็นแบบง่าย ๆ ใช้วัสดุอันได้แก่ กิ่งไม้ เรียวไผ่ และต้นหญ้า นำมาวางซ้อนทับกันตามกิ่งก้านและง่ามของต้นไม้ทำตรงกลางให้เป็นแอ่งลึกเพื่อรองรับไข่ ขนาดของรังโดยทั่วไป เส้นผ่าศูนย์กลางขอบ

นอก ๔๐-๔๕ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลางขอบ
ใน ๒๗-๓๒ ซม. แอ่งตรงกลางลึก ๕-๑๑
ซม. (โสภาส, ๒๕๒๖)

เมื่อถึงปลายฤดูฝนในช่วงฤดูหนาว
ราวปลายเดือนตุลาคม หรือต้นพฤศจิกายน
นกปากห่างจะเริ่มอพยพกลับมาที่วัดไผ่ล้อม
แต่ก็ขึ้นกับปัจจัยหลายประการ เช่น อุณหภูมิ-
ปริมาณน้ำฝน ความแห้งแล้ง และความ
อุดมสมบูรณ์ ฉะนั้นการอพยพมาที่วัดไผ่
ล้อมจึงไม่ตรงกันทุกปี ในบางปีอพยพมาใน
เดือนตุลาคม บางปีอพยพมาในเดือนพฤศจิก-
ายน เป็นต้น เมื่อสร้างรังวางไข่และเลี้ยง
ลูกนกจนแข็งแรงพอที่จะอพยพได้แล้ว ก็จะ
อพยพกลับไปอินเดียและบังกลาเทศพร้อม
กับนกกลุ่มใหญ่ต่อไป ในปัจจุบันมีการอพยพ
ไปและกลับมาเป็นกลุ่มหลายกลุ่มไม่พร้อม
กัน ลูกนกที่เกิดก่อนจะอพยพไปก่อน ส่วน
ลูกนกที่เกิดทีหลัง พ่อและแม่จะคอยดูแลอยู่
จนกว่าจะอพยพไปจากวัดไผ่ล้อมได้ (บุบผา,
๒๕๒๙) การอพยพไปอินเดียและบังกลาเทศ
จะเริ่มในเดือนมิถุนายนและสิ้นสุดในเดือน
กรกฎาคม (เข้าพรรษาแล้วจะไม่มีนกเหลือ
อยู่เลย) แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป
เพราะในทุกปีพบว่า นกปากห่างสิ้นสุดการ
ทำรังภายในเดือนพฤษภาคมเป็นอย่างช้า แต่
ในปี ๒๕๒๙ พบว่ามีลูกนกเล็กๆ ในช่วงต้น

เดือนกรกฎาคมถึง ๒ รัง ฉะนั้นพวกที่ไม่
สามารถอพยพไปกับกลุ่มใหญ่ได้ทันจึงตกค้าง
อยู่ในประเทศไทย แต่ก็อพยพไปอยู่ที่ใหม่
เช่น วัดตาลเอน อำเภอบางปะหัน จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา และมีมากที่บ้านบ้านก
หรือบ้านลุงจอม ที่บ้านท่าเสา จังหวัด
สุพรรณบุรี จึงมีนกปากห่างใหญ่ได้ตลอดปี
ในประเทศไทย ซึ่งนกกลุ่มที่อพยพภายใน
ประเทศก็จะเป็นนกกลุ่มแรกที่อพยพกลับไป
ถึงวัดไผ่ล้อมก่อนในปีต่อไป และเริ่มจับคู่
สร้างรังวางไข่ (บุบผา, ๒๕๒๙)

โสภาส (๒๕๒๖) กล่าวว่าในช่วง
นอกฤดูผสมพันธุ์ จะพบนกปากห่างจำนวน
นับพันมาเกาะนอนที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัด
ตาลเอน แต่พอฤดูหนาวซึ่งเป็นช่วงฤดูผสม
พันธุ์ นกปากห่างเหล่านี้จะไปสมทบกับ
พวกที่อพยพมาสร้างรังวางไข่ที่เขตห้ามล่า
สัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม ส่วนที่วัดตาลเอนปรากฏ
การทำรังของนกปากห่างเพียง ๔-๕ รังใน
แต่ละปี

สมทบ (๒๕๒๖) ศึกษาเส้นทางการ
อพยพของนกปากห่างที่วัดไผ่ล้อมโดยการ
สวมปลอกขา (banding) พบว่าส่วนใหญ่
นกหนุ่มสาวเท่านั้นที่จะพากันบินออกไป
ไกลๆ ตามหลักของ dispersal ทิศทางการ
บินมุ่งไปทางเหนือ ตะวันออก และตะวันตก
เฉียงเหนือ ไม่ปรากฏว่าบินลงทางทิศใต้

และพบว่านกปากห่างจะใช้เส้นทางการอพยพ
ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือมากกว่าเส้นทาง
อื่นๆ โดยบินจากวัดไผ่ล้อมจังหวัดสุพรรณ
ผ่านประเทศพม่า ไปยังบังกลาเทศระยะทาง
ไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ กิโลเมตร ใช้เวลาการ
บินน้อยกว่าหนึ่งเดือน สำหรับในช่วงฤดู-
ผสมพันธุ์ วางไข่และเลี้ยงลูกอ่อนในช่วง
เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมิถุนายน ยังพบ
ว่านกปากห่างบินจากวัดไผ่ล้อมไปถึงชัยนาท
ชัยภูมิ และนครสวรรค์ และมีรายงานว่า ลูก

นกที่ถูก Band ไว้ตัวหนึ่งถูกจับได้ที่วัดไผ่
ล้อมในฤดูผสมพันธุ์ ถัดไป

เนื่องจากพื้นที่สร้างรังวางไข่ของนก
ปากห่างมีเพียงไม่กี่แห่งในโลก วัดไผ่ล้อม
เป็นสถานที่สร้างรังวางไข่ที่สำคัญแห่งหนึ่ง
ซึ่งปัจจุบันต้นไม้ที่เป็นที่อาศัยจำนวนมาก
ได้ตายลงจากการศึกษาเรื่องนี้ อาจจะเป็นประ-
โยชน์ในการปรับปรุงสภาพพื้นที่สร้างรังวาง
ไข่ของนกปากห่างแห่งนี้ ให้สามารถรองรับ
ประชากรนกปากห่างได้สืบนานาตลอดไป

สภาพพื้นที่ทำการศึกษา

เดิมวัดไผ่ล้อมเป็นบริเวณที่มีป่ารก มี
ต้นยางนาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ไม้พื้นล่าง
เป็นไม้พุ่มรกทึบ และมีลิงอาศัยอยู่เป็น
จำนวนมาก ต่อมาเมื่อประมาณร้อยปีที่ผ่าน
มา นกปากห่างเริ่มอพยพเข้ามาอาศัยพื้นที่
เป็นที่สร้างรังวางไข่ ถึงที่เคยมีอยู่ก็ค่อยๆ
หมดไป ซึ่งอาจเป็นเพราะทนกับโรคไม่
ไหว ในบริเวณวัดไผ่ล้อมเดิมเป็นที่ซึ่งชาว
บ้านใกล้เคียงใช้เป็นที่พักผู้เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ
ซึ่งไม่นิยมนำไปเผออีกด้วย และเคยใช้
เป็นที่ประหารชีวิตนักโทษด้วยในบางครั้ง

พื้นที่บริเวณวัดไผ่ล้อมอยู่ริมแม่น้ำ
และเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก

ทุก ๆ ปี ก่อนที่มีการสร้างเขื่อนเจ้าพระยา
และเขื่อนภูมิพล น้ำจะเริ่มท่วมในราวเดือน
ตุลาคม และลดลงในเดือนธันวาคม ในช่วง
หลังจากที่นกปากห่างมาอาศัยสร้างรังวางไข่
พันธุ์ไม้หลายชนิดในพื้นที่ค่อยๆ ล้มตายลง
ไปทุกปี คงเหลือไม้เล็ก ๆ รองลงมาซึ่งเป็น
ต้นไม้ที่มีผิวใบเรียบและทนต่อโรคได้ดี เช่น
ต้นตาล มะขามเทศ ช่อย ไม้ และเมื่อกรมป่า
ไม้ประกาศให้วัดไผ่ล้อมและวัดอัมพวันราม
เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าก็เริ่มเข้าไปดำเนินการ
ปลูกต้นไม้เสริมกันอย่างจริงจัง ซึ่งมีไม้ที่
รอดตายอยู่บ้าง ทำให้มีพรรณไม้ต่างๆ เพิ่ม
ขึ้นจากเดิมและแตกต่างจากพรรณไม้ในท้อง
ที่มาก

วิธีการศึกษา

๑. แบ่งพื้นที่ศึกษาบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อมออกเป็น ๗ พื้นที่ ดังแผนที่ใน ภาพที่ ๑ แล้วทำการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ โดยการบันทึกชนิดพันธุ์ไม้ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (สำหรับไม้ใบกว้างและปาล์ม) จำนวนลำตอก (สำหรับไม้) และจำนวนรังนกในแต่ละต้น ในพื้นที่ที่ ๑ และ ๒ ส่วนพื้นที่ที่ ๓, ๔, ๕, ๖ และ ๗ จะบันทึกเพียงชนิดพันธุ์ไม้และจำนวนรังนกในแต่ละต้นเท่านั้น (เก็บข้อมูล ๓๐ เมษายน - ๒ พฤษภาคม ๒๕๓๑)

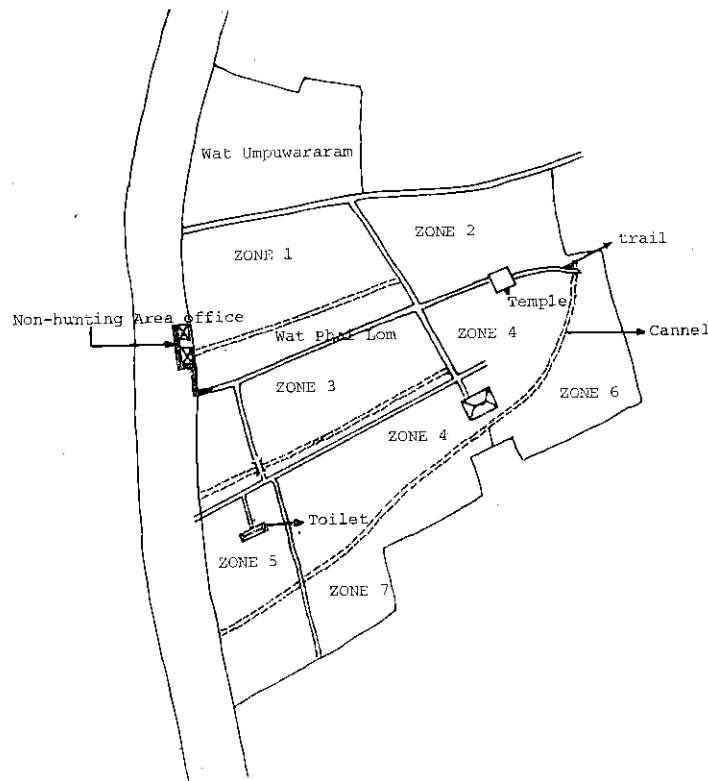

Fig. 1 Study area and data collection zones.

๒. นำข้อมูลจากทุกพื้นที่มาจัดลำดับข้อมูล เรียงตามลำดับความน้อยของต้นไม้ในแต่ละชนิด เพื่อจัดลำดับความเด่นของพันธุ์ไม้ที่นกใช้สร้างรังในพื้นที่ศึกษา รวมจำนวนรังนกปากห่างทั้งหมดที่สร้างบนต้นไม้ชนิดต่างๆ เพื่อหาเปอร์เซ็นต์การใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่าง และประเมินประชากรของนกปากห่างจากจำนวนรังนกทั้งหมดที่นับได้

๓. นำข้อมูลจากพื้นที่ที่ ๑ และพื้นที่ที่ ๒ มาจัดลำดับข้อมูลเรียงตามลำดับความ

มากน้อยของต้นไม้ในแต่ละชนิด (ไม่รวมไม้) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ยของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดและจำนวนรังนกเฉลี่ยต่อต้นประเมินประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่างโดยใช้ค่าอัตราส่วนระหว่างจำนวนรังนกเฉลี่ยต่อต้นกับขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกเฉลี่ยของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดจัดเรียงลำดับประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังสำหรับพันธุ์ไม้แต่ละชนิดจากประสิทธิภาพสูงไปหาประสิทธิภาพต่ำตามลำดับ

๔. ศึกษาความสัมพันธ์ของขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกกับปริมาณการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังของนก สำหรับไม้เด่นที่เป็นไม้ใบกว้าง ๒ ชนิด ซึ่งมีจำนวนตัวอย่างมากพอสมควร คือ มะขามเทศ และข่อย โดยแบ่งช่วงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง

ให้มีความกว้างช่วงชั้นละ ๑๐ ซม. หาขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ย และจำนวนรังเฉลี่ยในแต่ละช่วงชั้นแล้วนำข้อมูลไปเขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกกับจำนวนรังนก

๕. สำหรับไม้ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้เด่นที่สุดของพื้นที่ จะศึกษาประสิทธิภาพของขนาดกอไม้ต่อการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังของนก โดยจัดลำดับข้อมูลตามช่วงชั้นของจำนวนลำไม้ ในแต่ละกอให้มีขนาดช่วงชั้นกว้างเท่ากับ ๑๐ ลำ จากนั้นหาค่าเฉลี่ยจำนวนลำตอก จำนวนรังนกเฉลี่ยต่อกอ และจำนวนรังนกเฉลี่ยต่อลำ เขียนกราฟความสัมพันธ์ของขนาดกอไม้กับจำนวนรังนกเฉลี่ยต่อลำ ซึ่งเป็นค่าแสดงประสิทธิภาพของกอไม้ต่อการสร้างรังของนกปากห่างนั่นเอง

ผลและวิจารณ์ผลการศึกษา

ชนิดพันธุ์ไม้ที่นกปากห่างใช้เป็นวัสดุสร้างรังวางไข่

จากการศึกษาพบว่ามีพันธุ์ไม้ถึง ๓๔ ชนิด ที่นกปากห่างอาศัยเป็นที่สร้างรังวางไข่ แต่มีเพียง ๓ ชนิดเท่านั้นที่เป็นไม้เด่นในพื้นที่คือ ไม้ ซึ่งเป็นไม้เด่นที่สุดพบมีนกสร้างรังอยู่ถึง ๑๗๑ กอ ไม้เด่นรองลงมาคือ ข่อยและ

มะขามเทศ ซึ่งพบว่ามีนกสร้างรังอยู่ ๑๑๑ และ ๗๐ ต้น ตามลำดับ สำหรับต้นไม้ชนิดที่นกใช้สร้างรังมากรองลงไปได้แก่ ก้ามปู คางและทองหลาง ซึ่งพบว่ามีนกสร้างรังอยู่ถึง ๒๘, ๒๘ และ ๒๒ ต้น ตามลำดับ ส่วนไม้ชนิดอื่นพบไม่มากนัก

สำหรับปริมาณรังนกที่พบต้นไม้ชนิดต่าง ๆ นั้นพบนกสร้างรังบนกอไผ่มากที่สุด คือ ๔,๒๖๗ รัง คิดเป็น ๕๑.๖๕% รองลงไป ได้แก่ ช่อย พบนกสร้างรังอยู่ ๑,๑๗๔ รัง คิดเป็น ๑๔.๒๓% และมะขามเทศพบมีนกสร้างรังอยู่ ๑,๐๐๘ รัง คิดเป็น ๑๒.๒๒% สำหรับพันธุ์ไม้ชนิดอื่นนั้นมิได้ใช้เป็นรังสร้างรังอยู่น้อยมาก (ตารางที่ ๑)

เมื่อรวมจำนวนรังนกทั้งหมดที่นับได้ในพื้นที่พบว่ารังนกทั้งหมด ๘,๒๕๒ รัง อาจ

คำนวณประชากรของนกปากห่างโดยใช้ข้อมูลการศึกษาของ Inkapatanakul (1986) ซึ่งศึกษาพบว่า ลูกนกปากห่างจะมีอัตราการตายโดยเฉลี่ย ๑.๖๓ ตัวต่อ ๑ รัง เมื่อรวมกับพ่อแม่ก็นักจะได้จำนวนนกต่อรังคือ ๓.๖๓ ตัว นำไปคูณกับจำนวนรัง จะได้ประชากรของนกปากห่างเมื่อผ่านพ้นช่วงฤดูผสมพันธุ์ จำนวน ๒๙,๙๙๕ ตัว ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่ง บบผา (๒๕๒๙) ได้ศึกษาไว้ พบนกสร้างรังในพื้นที่ ๘,๕๘๑ รัง

Table 1. Number of trees, Number of nests and Nest building percentage in tree and palm species

No	Tree and Palm Species	Number of tree	Number of Nests	Nest Building Percentage
1	ไผ่ (<i>Bambusa</i> sp.)	171	4262	51.65
2	ช่อย (<i>Streblus asper</i>)	111	1174	14.23
3	มะขามเทศ (<i>Pithecellobium dulce</i>)	70	1008	12.22
4	ก้ามปู (<i>Samanea saman</i>)	28	143	1.73
5	คาง (<i>Albizia lebbekoides</i>)	28	378	4.58
6	ทองหลาง (<i>Erythrina suberosa</i>)	22	204	2.47
7	ชาล (<i>Borassus flabellifer</i>)	18	126	1.53
8	กระถินณรงค์ (<i>Acacia auriculiformis</i>)	13	55	0.67
9	กุ่ม (<i>Crateva</i> sp.)	12	193	2.34
10	ยางนา (<i>Dipterocarpus alatus</i>)	9	62	0.75
11	ซ้อ (<i>Gmelina arborea</i>)	7	75	0.91

No	Tree and Palm Species	Number of tree	Number of Nests	Nest Building Percentage
12	มะเดื่อ (<i>Ficus</i> sp.)	7	63	0.76
13	ตะโกนา (<i>Diospyros rhodocalyx</i>)	5	36	0.44
14	มะม่วง (<i>Mangifera indica</i>)	4	58	0.70
15	โพธิ์ (<i>Ficus</i> sp.)	4	40	0.48
16	สะตือ (<i>Crudia chrysantha</i>)	3	79	0.96
17	เต่าร้าง (<i>Caryota urens</i>)	3	12	0.15
18	ไทร (<i>Ficus</i> sp.)	3	99	1.20
19	ขี้เหล็ก (<i>Cassia siamea</i>)	2	20	0.24
20	ตะเคียนทอง (<i>Hopea odorata</i>)	2	13	0.16
21	มัก (<i>Eugenia ridleyi</i>)	2	21	0.25
22	ก้านเหลือง (<i>Nauclea orientalis</i>)	2	28	0.34
23	มะพร้าว (<i>Cocos nucifera</i>)	2	9	0.11
24	สะเดา (<i>Azadirachta indica</i>)	1	11	0.13
25	ยูคาลิปตัส (<i>Eucalyptus Comalduensis</i>)	1	2	0.02
26	ชมพูพันธุ์ทิพย์ (<i>Tabebuia rosea</i>)	1	5	0.06
27	เตยหนาม (<i>Pandanus</i> sp.)	1	8	0.10
28	ทุกวาง (<i>Terminalia catappa</i>)	1	7	0.08
29	เนียน (<i>Diospyros diepenhostii</i>)	1	7	0.08
30	ฝรั่ง (<i>Psidium guajava</i>)	1	3	0.04
31	ลำโพง (<i>Sterculia foetida</i>)	1	21	0.25
32	จิกนา (<i>Barringtonia acutangula</i>)	1	12	0.15
33	ชุมแพรง (<i>Heritiera javanica</i>)	1	15	0.18
34	กระท่อม (<i>Mitragyna</i> sp.)	1	3	0.04
total		539	8252	100.00

ประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่าง

การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่างนั้น จะพิจารณาโดยใช้อัตราส่วนระหว่างจำนวนรังนกเฉลี่ยต่อต้นกับขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกเฉลี่ยของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด ซึ่งการศึกษาค้นพบว่าประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ใบกว้างและปาล์มในการสร้างรังของนกปากห่างเรียงลำดับจากชนิดพันธุ์ไม้ที่ให้ประสิทธิภาพสูงสุดไปหาต่ำสุด คือ ไทร สะตือ มะขามเทศ ตะเคียนทอง ช้อ ช่อย กุ่ม สะเตา ตะโกนา ช้เหล็ก ถาง กระดินแดงค์ ทาล เต่าร้าง ทองหลาง ก้ามปู และยูคาลิปตัส ตามลำดับ (ตารางที่ ๒)

ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าไม้ปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะตัวของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดที่ทำให้ประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังแตกต่างกันไปคือ ลักษณะทรงพุ่มของต้นไม้ ลักษณะการแตกกิ่งก้านและความเหนียวของกิ่ง ต้นไม้ที่มีทรงพุ่มแน่นทึบกิ่งเหนียว มีการแตกกิ่งก้านสาขามาก และกิ่งแตกแยกออกจากจุดเดียวกันมาก ๆ จะให้ประสิทธิภาพในการใช้สร้างรังของนกปากห่างสูงดังเช่น ไทร สะตือ และ

ตะเคียนทอง ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีทรงพุ่มแน่นทึบแตกกิ่งก้านสาขามาก และมีกิ่งเหนียวพอสมควรจะให้ประสิทธิภาพต่อการสร้างรังของนกปากห่างสูง มะขามเทศและช้อย มีกิ่งเหนียวเป็นพิเศษจึงรับจำนวนรังนก ได้มาก สำหรับช้อชนิดนี้กิ่งแยกจากจุดเดียวกันหลายกิ่ง ซึ่งจุดแยกของกิ่งนี้เองที่เป็นที่สร้างรังของนกปากห่างอย่างเหมาะสม พันธุ์ไม้ทั้งหมดที่กล่าวมาจึงมีประสิทธิภาพต่อสภาพการสร้างรังของนกปากห่างสูงและเมื่อพิจารณาจากกลุ่มไม้ที่ให้ประสิทธิภาพในการสร้างรังของนกต่ำมากได้แก่ ยูคาลิปตัส ก้ามปู ทองหลาง เต่าร้าง และทาล จะพบว่าพันธุ์ไม้ในกลุ่มนี้มีลักษณะตรงกันข้ามจากกลุ่มแรกโดยสิ้นเชิง สำหรับยูคาลิปตัสชนิดนี้มีลำต้นสูงชะลูดกิ่งมักจะลู่ลง ลมพัดโอนเอนได้ง่ายการแตกง่ามของกิ่งก้านมีน้อยมาก จึงให้ประสิทธิภาพต่ำสุดต่อการสร้างรังของนกปากห่าง ส่วนก้ามปูและทองหลางนั้น แม้จะมีทรงพุ่มกว้างขวาง การแตกกิ่งก้านมากแต่ลักษณะของกิ่งจะชันไม่แผ่ออกด้านข้าง อีกทั้งกิ่งยังเปราะหักง่าย ประสิทธิภาพต่อการสร้างรังของนกจึงต่ำเช่นกัน สำหรับเต่าร้างและทาลเป็นไม้ตระกูลปาล์ม ๒ ชนิดที่พบในพื้นที่ให้ประสิทธิภาพในการสร้างรังของนกปากห่างต่ำเช่นกัน เนื่องจากมีลักษณะลำต้นสูงเหนือระดับยอดไม้อื่นจึงประสบปัญหา

Table 2. The efficiency priority of tree and palm species for stork nesting based on slope and number of nests per tree dbh.

No	Plants Species	Nesting Efficiency (Number of nests/dbh)
1	ไทร (<i>Ficus sp</i>)	0.755
2	สะตือ (<i>Crudia chrysantha</i>)	0.551
3	มะขามเทศ (<i>Pithecellobium dulce</i>)	0.496
4	ตะเคียนทอง (<i>Hopea odorata</i>)	0.479
5	ช้อ (<i>Gmelina arborea</i>)	0.451
6	ช่อย (<i>Streblus asper</i>)	0.384
7	กุ่ม (<i>Grateva sp</i>)	0.349
8	สะเตา (<i>Azadirachta indica</i>)	0.326
9	ตะโกนา (<i>Diospyros rhodocalyx</i>)	0.320
10	ชี้เหล็ก (<i>Cassia siamea</i>)	0.297
11	ถาง (<i>Albizia lebbekoides</i>)	0.222
12	กระดินแดงค์ (<i>Acacia auriculiformis</i>)	0.194
13	ทาล (<i>Borassus flabellifer</i>)	0.162
14	เต่าร้าง (<i>Caryota urens</i>)	0.157
15	ทองหลาง (<i>Erythrina suberosa</i>)	0.123
16	ก้ามปู (<i>Samanea saman</i>)	0.103
17	ยูคาลิปตัส (<i>Eucalyptus camaldulensis</i>)	0.044

เรื่องการปะทะแรงลม และนกจะสร้างรังได้เฉพาะบริเวณโคนก้านใบที่ติดกับลำต้นเท่านั้น

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนรังนกต่อต้นกับขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก

ของพันธุ์ไม้เด่น ๒ ชนิดคือ ช้อยและมะขามเทศ

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนรังนกต่อต้นกับขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกของช้อยและมะขามเทศพบว่า ความ

สัมพันธ์กัน กล่าวคือ มีแนวโน้มแบบเดียวกัน กล่าวคือ ไม้ขนาดใหญ่ขึ้นจะสามารถรับรังได้มากขึ้น สำหรับมะขามเทศนั้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ยต่าง ๆ คือ ๑๗.๓, ๒๔.๘, ๓๔.๑, ๔๗.๘ และ ๕๔.๔ พบว่ามีนกสร้างรังอยู่ ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๒๐ และ ๔๕ รัง ตามลำดับ ส่วนข่อยนั้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ยช่วงต่าง ๆ คือ ๑๕.๘, ๒๕.๓, ๓๒.๘ และ ๔๕.๓ จะมีนกสร้างรังอยู่ ๗, ๑๐, ๘ และ ๑๖ รัง ตามลำดับ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน (ภาพที่ ๒) อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้มีจำนวนต้นไม้ตัวอย่างไม่มากนักคือ มีตัวอย่างของต้นมะขามเทศเพียง ๓๔ ต้น และข่อยเพียง ๒๕ ต้นเท่านั้น การกระจายของขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่สม่ำเสมอ จำนวน

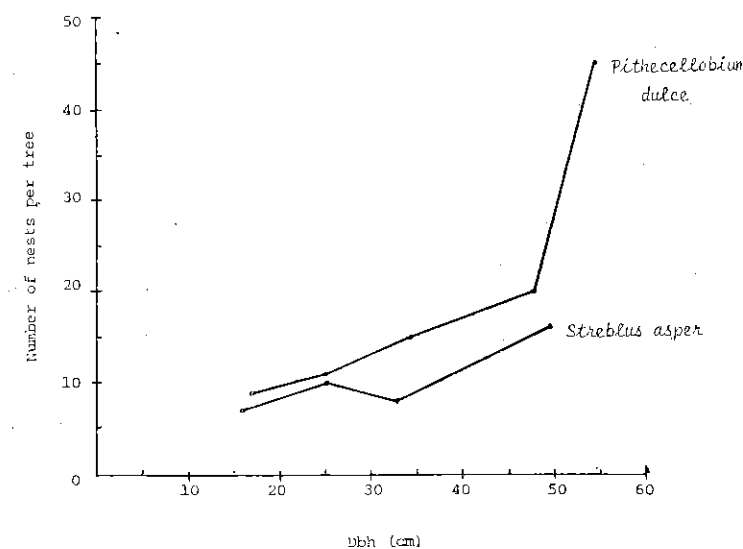

Fig. 2 Relationship between number of nests per tree and dbh of *Pithecellobium dulce* and *Streblus asper*.

ตัวอย่างในขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาดใหญ่ มีน้อย ลักษณะของข้อมูลสำหรับขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาดใหญ่จึงไม่แน่นอนแต่ก็ให้แนวโน้มว่า ไม้ขนาดใหญ่ขึ้นจะรับจำนวนรังนกได้มากขึ้นอย่างเด่นชัด

และด้วยเหตุที่พันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ มีตัวอย่างให้ศึกษาน้อย จึงขอตั้งสมมติฐานโดยอาศัยข้อมูลจากพันธุ์ไม้ ๒ ชนิดนี้ว่า พันธุ์ไม้ทุกชนิดที่มีขนาดใหญ่ขึ้นจะสามารถรองรับจำนวนรังนกได้มากขึ้น และมีแนวโน้มความสัมพันธ์ของขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกกับจำนวนรังในทำนองเดียวกัน และจากสมมติฐานนี้จะใช้เป็นข้อยืนยันในการพิจารณาประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้ในการสร้างรังของนกปากห่าง โดยอาศัยความชันของกราฟความสัมพันธ์

ระหว่างจำนวนรังต่อต้นกับขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอกเฉลี่ยของพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่ ๒

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของกอไม้กับประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังของนกปากห่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้จำนวนตัวอย่างกอไม้ ๕๗ กอ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแนวโน้มการสร้างรังของนกจะมากขึ้นเมื่อขนาดกอไม้ใหญ่ขึ้น และการสร้างรังของนกจะมาก

ที่สุดเมื่อกอไม้มีขนาด ๕๔ ลำคือ มีรังนกเฉลี่ย ๔๒ รัง แต่เมื่อกอไม้มีขนาดใหญ่ขึ้น ปริมาณการสร้างรังของนกกลับมีแนวโน้มที่ลดลงอีกครั้ง (ตารางที่ ๓)

เมื่อพิจารณาถึงประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ลำไม้ในการสร้างรังของนกโดยพิจารณาจากจำนวนรังนกต่อลำไม้ ๑ ลำ ก็พบว่ามีความสัมพันธ์กันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนรังนกเฉลี่ยต่อกอ กับขนาดของกอไม้ กล่าวคือ ประสิทธิภาพการ

Table 3. Number of nests per clump in each culm class of bamboo

Culms number	Number of	Average culms	Average Number	Nesting
range	Clump	per Clump	of Nests	Efficiency
				(number of nest/culm)
10-20	4	18	4	0.22
21-30	17	25	9	0.36
31-40	18	36	14	0.39
41-50	8	45	32	0.71
51-60	5	54	42	0.78
61-70	2	67	20	0.30
71-80	2	77	8	0.10
81-90	—	—	—	—
91-100	—	—	—	—
101-110	1	110	14	0.13

ใช้ประโยชน์จะมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งสูงสุดเมื่อกอไผ่มีขนาด ๕๔ ลำ หลังจากนั้นประสิทธิภาพต่อการสร้างรังจะลดลง (ภาพที่ ๓)

จากแนวโน้มดังกล่าวอาจใช้เหตุผลอธิบายได้ว่า ประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงแรกจนถึงขนาดกอ ๕๔ ลำนั้น เนื่องจากสภาพของกอไผ่จะมีกิ่งก้านประสานกันหนาแน่นมากขึ้นเรื่อย ๆ

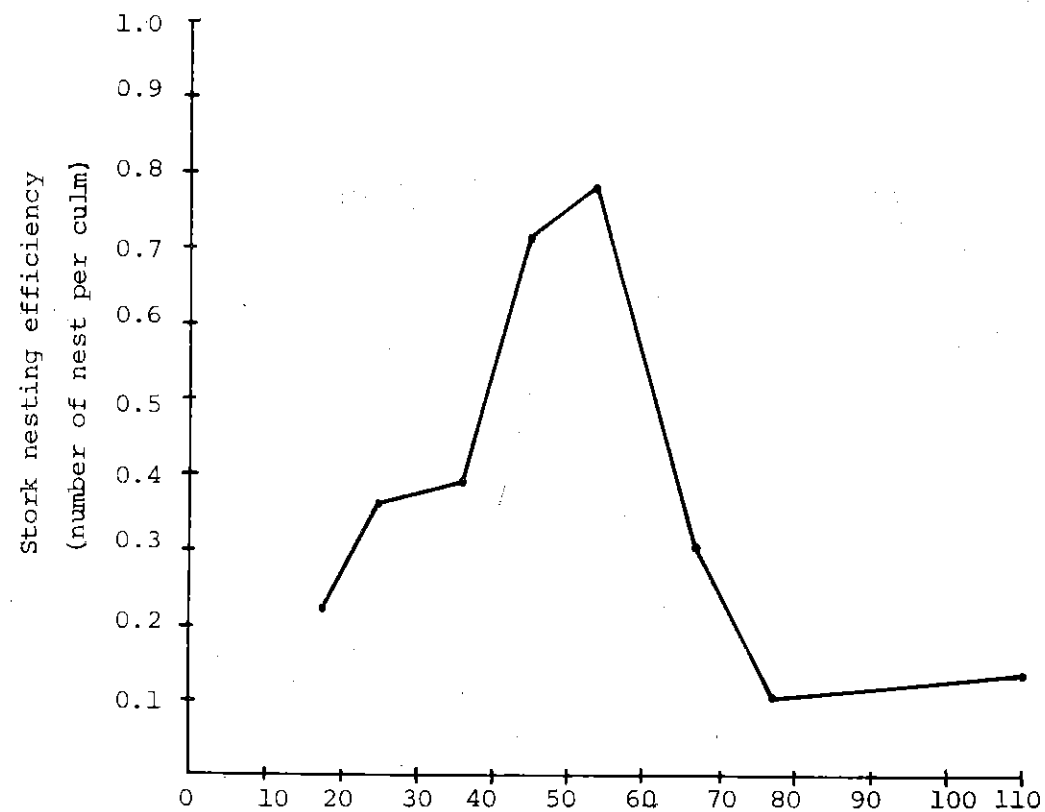

Fig. 3 Relationship between stork nesting efficiency and number of culms per clump.

ในช่วงต้น จึงเอื้ออำนวยต่อการสร้างรังของนกมากขึ้น แต่หลังจากนั้นเมื่อกอไผ่มีอายุมากขึ้นแม้ว่าขนาดของกอจะใหญ่ขึ้นก็ตาม ลำไผ่ที่อายุมากๆ จะแห้งตายอยู่กลางกอ กิ่งก้านผุพังลง การประสานของกิ่งก้านน้อยลงตามลำดับ และยิ่งน้อยลงเรื่อย ๆ เมื่อลำเก่าที่อยู่กลางกอก่อย ๆ ตายไป และลำใหม่ที่อยู่รอบนอกเริ่มขยายห่างกันมากขึ้น ความเหมาะสมที่จะเอื้ออำนวยต่อการสร้างรังของนกจึงลดลงไปตามลำดับ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ชนิดไม้เด่นที่นกปากห่างใช้เป็นรังสร้างรัง เรียงตามลำดับคือ ไผ่ ช่อย มะขามเทศ ก้ามปู ทางทองหลาง ศาล และกระถินณรงค์ ส่วนพันธุ์ไม้ชนิดอื่นๆ นั้นพบอยู่มากในพื้นที่ โดยมีจำนวนตั้งแต่ ๑ ต้นจนถึง ๑๒ ต้น สำหรับประสิทธิภาพของพันธุ์ไม้ที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างรังของนกปากห่างนั้นสามารถเรียงลำดับจากพันธุ์ไม้ที่ให้ประสิทธิภาพสูงสุดไปหาลำดับคือ ไทร สะตอ มะขามเทศ ตะเคียนทอง ช้อย ช่อย กุ่ม สะเตา ตะโกนา ชีเหล็ก ทาง กระถินณรงค์ ศาล เตาร้าง ทองหลาง ก้ามปู และ ยูคาลิปตัสตามลำดับ ส่วนแนวโน้มการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังของนกสำหรับพันธุ์ไม้ใบกว้าง ๒ ชนิดคือ มะขามเทศและชอยนั้นพบว่าเป็นไปในทำนองเดียวกันคือ ต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นจะเอื้ออำนวยประโยชน์ในการสร้างรังของนกมากขึ้นด้วย ในกรณีของไผ่นั้น แนวโน้มการใช้ประโยชน์ในการสร้างรังของนกปากห่างจะมากขึ้นเรื่อยๆ จนสูงสุดเมื่อกอไผ่มีขนาด ๕๔ ลำ หลังจากนั้นการใช้ประโยชน์จะลดลง

จากข้อมูลการศึกษาทั้งหมดดังกล่าวแล้วข้างต้น อาจนำมาพิจารณาเลือกชนิดไม้ที่เหมาะสมเพื่อปลูกปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้

ได้ประโยชน์สูงสุดในด้านการส่งเสริมประชากรของนกปากห่างด้วยควรเพิ่มที่สำหรับสร้างรังวางไข่ที่เหมาะสมโดยเลือกพันธุ์ไม้เด่นให้แก่ ไผ่ ช่อย และมะขามเทศ ในการปลูกปรับปรุงสภาพพื้นที่ เนื่องจากเป็นพันธุ์ไม้ที่ปรับตัวได้ดีที่สุดในพื้นที่ดังกล่าว และเป็นพันธุ์ไม้ที่ให้ประสิทธิภาพสูงต่อการสร้างรังของนก นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ที่น่าสนใจต่อการปลูกปรับปรุงสภาพพื้นที่คือ ไทรและสะตอ ซึ่งให้ประสิทธิภาพสูงมากต่อการสร้างรังของนก และช้อย ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้โตเร็วพอสมควร และให้ประสิทธิภาพสูงต่อการสร้างรังของนกเช่นกัน

สำหรับทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า ไผ่และช้อยเป็นพันธุ์ไม้ที่น่าสนใจมากที่สุดในการปลูกปรับปรุงสภาพพื้นที่ ด้วยเหตุที่ไผ่นั้นสามารถให้หน่อใหม่ในช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงที่นกปากห่างอพยพออกไปอยู่ในพื้นที่อื่น และลำใหม่สามารถเจริญเติบโตได้รวดเร็วในระยะเวลาอันสั้นจึงสามารถแตกกิ่งก้านสาขาเพื่อรองรับประชากรของนกปากห่างในฤดูผสมพันธุ์ต่อไปได้ทันที กับทั้งการหักทำลายกิ่งเพื่อใช้สร้างรัง ก็ไม่มีผลกระทบมากนักต่อหน่อใหม่ที่จะเกิดตามมาในปีหน้า สำหรับช้อยนั้น เป็นพันธุ์ไม้ที่เจริญเติบโตได้รวดเร็วพอสมควร มีการปลูกกันอย่าง

กว้างขวางสามารถหากินได้ทั้งวัน และยังให้ประสิทธิภาพสูงต่อการสร้างรังของนกอีกด้วย

ข้อควรพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ กล้าไม้ทุกชนิดที่นำไปปลูกควรจะมีขนาดสูงเกินระดับน้ำท่วมพื้นที่อยู่ทุกปีในราวเดือนตุลาคม-ธันวาคม คือมีความสูงไม่น้อยกว่า ๑.๕ เมตร และควรพิจารณาเลือกพันธุ์ไม้ที่ทนต่อสภาพน้ำท่วมในช่วงสั้นได้ดี

เอกสารอ้างอิง

กองอนุรักษ์สัตว์ป่า. ๒๕๒๑. สัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง. อักษรสยามการพิมพ์. กรุงเทพฯ. ๓๖๐ หน้า.
บุบผา อ่ำเกตุ. ๒๕๒๙. นกปากห่าง. กองอนุรักษ์สัตว์ป่า. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ. ๘ หน้า.
บำรุง วัฒนารมย์ ๒๕๒๖. สัตว์ป่า. บัณฑิตการพิมพ์. กรุงเทพฯ. ๒๖๗ หน้า.
สมทบ นรพรพรพฤตกร. ๒๕๒๖. ผลการปฏิบัติงานศึกษาย้ายถิ่นของนกในภาค

จากการสังเกตยังพบว่า พันธุ์ไม้ที่ขึ้นได้ดีในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ผลัดใบหรือไม่ผลัดใบที่มีใบขนาดเล็กและผิวใบมัน เช่น ช่อย และมะขามเทศ ส่วนพันธุ์ไม้ไม่ผลัดใบที่มีใบขนาดใหญ่เช่นยางนา จะตายลงทุกปี เนื่องจากไม่สามารถทนต่อสภาพแห้งแล้งเนื่องจากมูลนกที่ปกคลุมผิวใบในช่วงฤดูแล้ง การพิจารณาเลือกพันธุ์ไม้เพื่อปลูกปรับปรุงพื้นที่จึงควรเลือกพันธุ์ไม้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวด้วย

พื้นเอเชีย. กองอนุรักษ์สัตว์ป่า. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ. ๒๗ หน้า.
โอภาส ขอบเขตต์. ๒๕๒๖. นกเมืองไทย. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้, คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. ๔๘๑ หน้า

Riley. J.H. 1953. A synopsis of the bird of India and Pakistan. Bombay National History Society. P. 20.

นิเวศวิทยาของสมเสร็จในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

ECOLOGY OF MALAYAN TAPIR IN HUAY KHA KHAENG WILDLIFE SANCTUARY

ณรงค์ จิระวัฒน์ทวี

Narong Jirawatkwai

ABSTRACT

Tapir known from Huay Kha Khaeng Wildlife Sanctuary inhabits all types of forests. Feeding area depends on the season. There are 2 types of feeding occurrence: feeds along permanent trail and feeds no pattern. Food plants are found at least 37 species. Feeding period usually starts from evening to early morning. In the afternoon, it rests in shade. In summer tapir is found of taking a bath in the stream more often than other seasons because of 2 main reasons: the hot temperature and the pest. Hunting by the man is major cause to decrease the tapir's population in this sanctuary.

บทคัดย่อ

สมเสร็จในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง พบอาศัยอยู่ในทุกสภาพป่า แหล่งที่หากินนั้นขึ้นอยู่กับฤดูกาล อุปนิสัยในการหากินแบ่งได้เป็น ๒ แบบคือ หากินตามเส้นทางที่เดินประจำ และหากินโดยไม่รูปแบบ หรือเส้นทางเดินที่แน่นอน ชนิดของพืชอาหารที่พบมีไม่น้อยกว่า ๓๗ ชนิด การออกหากินเริ่มตั้งแต่ก่อนเย็นจนถึงเช้า ส่วนในตอนบ่ายจะหลบนอนพัก นอกจากนี้ในช่วงฤดูแล้งจะพบสมเสร็จลงแช่น้ำในลำห้วยบ่อยครั้งกว่าในฤดูอื่น ๆ เนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อน และตัวแมลงที่มาคอยรบกวนเป็นสาเหตุสำคัญ ปัจจัยที่มีผลต่อการอยู่รอดของสมเสร็จในพื้นที่นี้ได้แก่ การลักลอบล่าโดยมนุษย์

บทนำ

สมเสร็จเป็นสัตว์ป่าชนิดหนึ่งที่จัดได้ว่าจะหมดไปแล้ว คงยังพอหลงเหลืออยู่บ้างว่าค่อนข้างหายาก มีขอบเขตการกระจายพันธุ์ในประเทศพม่า ไทย มาเลเซีย และเกาะสุมาตรา ปัจจุบันในประเทศพม่าและเกาะสุมาตรา นั้น สมเสร็จถูกคุกคามจนเกือบจะหมดไปแล้ว ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งก็มีอยู่ไม่มากนัก ส่วนทางภาคใต้ของประเทศไทย ประชากรของสมเสร็จก็มีแนวโน้มว่ากำลังลดลงอยู่เรื่อย ๆ เนื่องจากป่าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของมัน

๑/ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กทม. ๑๐๔๐๐